

Dossier Temàtic:

Ciberassetjament escolar

Octubre 2016

Elaborat pel

**CENTRE DE
DOCUMENTACIÓ
JUVENIL**

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social i Família
Direcció General de Joventut
Servei de Documentació i Arxiu

Dossier temàtic:
ciberassetjament escolar

Aquest dossier temàtic és una selecció de la documentació disponible al Centre de Documentació Juvenil, a la Xarxa de Biblioteques Especialitzades de la Generalitat, al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya, a les biblioteques públiques de Catalunya i de recursos disponibles a Internet sobre aquest tema.

Per ampliar informació sobre els nostres documents podeu consultar el catàleg del Centre de Documentació Juvenil a la següent adreça:

http://treballiaferssocials.gencat.cat/.content/JOVENTUT_centre_documentacio_juvenil/arxiu_documents/codi_cataleg_CDJ.html

o bé posar-vos en contacte amb nosaltres:

Centre de Documentació Juvenil

C. Calàbria, 147
08015 Barcelona
Tel. 93 483 84 17
Fax 93 483 83 20

Horari de matins: de dilluns a divendres, de 8,30 a 14,30 h.

<http://www.gencat.cat/joventut/centredocumentacio>

cdj.tsf@gencat.cat

El Centre de Documentació Juvenil disposa d'una **Base de dades de premsa** que recull les notícies publicades de temàtica relativa a Joventut, mitjançant la qual, us podem elaborar un recull de premsa temàtic d'un període de tres mesos.

Sistema de préstec:

Es poden deixar en préstec un màxim de 3 documents (llibres, DVD i/o CD) de la biblioteca per un període de 15 dies prorrogable.

Les revistes estan excloses de préstec i les podeu consultar en el Centre de Documentació Juvenil.

Sumari

Pàgina

1. Definicions sobre ciberassetjament i ciberassetjament escolar	3
2. Reculls de recursos	4
3. Estudis generals	5
4. Tesis doctorals i treballs de màster	7
5. Manuals, guies i estudis de casos	9
5.1. Assetjament escolar en general	9
5.2. Ciberassetjament escolar	10
5.2.1. Monografies	10
5.2.2. Articles de revista i capítols de llibre	13
5.3. Programes i actuacions de prevenció	17
5.4. Aspectes legals i de salut	18
5.4.1. Aspectes legals	18
5.4.2. Aspectes de salut	19
6. Legislació bàsica	20
6.1. Catalunya	20
6.2. Estat espanyol	20
7. Llocs web	21
7.1. Catalunya	21
7.2. Estat espanyol	21
7.3. Europa	22
7.4. Resta del món	22
8. Audiovisuals	23
9. Narrativa i còmics	24

Localització

BEG: Biblioteques Especialitzades de la Generalitat de Catalunya

CCUC: Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya

BP: Biblioteques públiques

- **BP-Aladí:** catàleg de la Xarxa de Biblioteques Municipals (província de Barcelona)
- **BP-Argus:** catàleg de les biblioteques públiques de Girona, Lleida, Tarragona i Terres de l'Ebre

1. Definicions sobre ciberassetjament i ciberassetjament escolar

"[Ciberassetjament](https://ca.wikipedia.org/wiki/Ciberassetjament)". A: *Viquipèdia: l'enciclopèdia lliure*. San Francisco (CA, Estats Units d'Amèrica): Wikimedia Foundation, 2016.
<<https://ca.wikipedia.org/wiki/Ciberassetjament>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Ciberassetjament. Ciberassetjament escolar. Ciberassetjament a menors](http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm)". A: *Termcat. Cercaterm*. Barcelona: Termcat Centre de Terminologia, 2016.
Cerca pel terme: "ciberassetjament".
<<http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Ciberassetjament escolar](http://www.bnc.cat/lemac/registres/fitxa/48609/1/868/17344)" [en línia]. A: *Llista d'encapçalaments de matèria en català*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2009.
<<http://www.bnc.cat/lemac/registres/fitxa/48609/1/868/17344>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Cyberbullying](https://en.wikipedia.org/wiki/Cyberbullying)" [en línia]. A: *Wikipedia: the free encyclopedia*. San Francisco (CA, Estats Units d'Amèrica): Wikimedia Foundation, 2016.
<<https://en.wikipedia.org/wiki/Cyberbullying>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Qué es el ciberacoso](http://ciberacoso.net/ciberacoso-definicion)" [en línia]. A: *Ciberacoso: actualidad y consejos* [en línia]. Bilbao: Pantallas Amigas, 2016.
<<http://ciberacoso.net/ciberacoso-definicion>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Què és el ciberassetjament a menors o Cyberbullying?](http://www.ciberassetjament.cat)" [en línia]. A: *'Nus a la xarxa': prevenció del cyberbullying* [en línia]. Girona: Espais Humans, 2016.
<<http://www.ciberassetjament.cat>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[¿Qué es el Cyberbullying?](http://www.cyberbullying.com/cyberbullying/que-es-el-cyberbullying)" [en línia]. A: *Ciber bullying: acoso escolar, ciberacoso entre iguales* [en línia]. Bilbao: Pantallas Amigas, 2016.
<<http://www.cyberbullying.com/cyberbullying/que-es-el-cyberbullying>> [Consulta: 6 octubre 2016]

2. Reculls de recursos

"[Bullying prevention resources](#)" [en línia]. A: *Oklahoma State Department of Education*. Oklahoma City (OK, Estats Units d'Amèrica): State of Oklahoma, 2016.
<<http://sde.ok.gov/sde/bullying-prevention-resources>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Ciberacoso: resultados de la búsqueda](#)" [en línia]. A: *Chaval.es: en la red: la web que conecta con ell@s* [en línia]. Madrid: Ministerio de Industria, Energía y Turismo, Red.es, 2016.
<<http://www.chaval.es/chavales/search/node/ciberacoso>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Contenidos formativos](#)" [en línia]. A: *Chaval.es: en la red: la web que conecta con ell@s* [en línia]. Madrid: Ministerio de Industria, Energía y Turismo, Red.es, 2016.
<<http://formacion.chaval.es/contenidos>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Inclou: "Ciberacoso escolar (cyberbullying)"; "Grooming"; "Sexting"; "Gestión de la privacidad e identidad digital"; "Suplantación de identidad"; "Comunidades peligrosas en línea"; "Tecnoadicciones"; "Protección ante virus y fraudes"; "Netiqueta: comportamiento en línea"; "Acceso a contenidos inapropiados"; "Mediación parental".

[Cyberbullying Research Center](#) [en línia]. Cyberbullying Research Center
<<http://cyberbullying.org>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Conté: "Resources"; "Laws"; "Research"; "Presentations"; "Blog"; "Books".

[Internet +segur: menors i joves](#) [en línia]. Barcelona: Centre de Seguretat de la Informació de Catalunya (CESICAT), 2016.
<<http://internetsegura.cat/joves>> [Consulta: 6 octubre 2016]

LUENGO LATORRE, JOSÉ ANTONIO. [Ciberbullying: guía de recursos para centros educativos en caso de ciberacoso: la intervención en los centros educativos: materiales para equipos directivos y acción tutorial](#) [en línia i text imprès]. Madrid: Defensor del Menor en la Comunidad de Madrid, 2011. 100 p.
<<http://www.madrid.org/bvirtual/BVCM013909.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: CCUC, CCUC

LUENGO LATORRE, JOSÉ ANTONIO. [Ciberbullying: prevenir y actuar: hacia un ética de las relaciones en las redes sociales: guía de recursos didácticos para centros educativos](#) [en línia i text imprès]. Madrid: Colegio Oficial de Psicólogos de Madrid, 2014. 180 p.
<<http://www.copmadrid.org/webcopm/recursos/CiberbullyingB.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: CCUC

"[Seguretat a la xarxa](#)" [en línia]. A: *Jove.cat. Tecnologia*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2016.
<<http://jovecat.gencat.cat/ca/temes/tecnologia/seguretat-a-la-xarxa>> [Consulta: 6 octubre 2016]

3. Estudis generals

[I estudio sobre cyberbullying según los afectados: informe del teléfono ANAR](#) [en línia]. Madrid: Fundación ANAR (Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo): Fundació Mutua Madrileña, 2016. 80 p.
<<http://www.anar.org/wp-content/uploads/2016/09/I-Estudio-Cyberbullying.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Publicació relacionada:

- [Acoso escolar: I estudio sobre el 'bullyng' según los afectados y líneas de actuación: Madrid: 26 de abril de 2016](#) [en línia]. Madrid: Fundación Mutua Madrileña: Fundación ANAR (Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo), 2016. 30 p.
<<http://www.anar.org/wp-content/uploads/2016/04/Estudio-Bullying-Seg%C3%BAAn-los-Afectados-Abril-2016.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

DINSMORE, CHRISTINE (edició). [Child Safety Online: global challenges and strategies: technical report](#) [en línia]. Florence (Italy): UNICEF. Innocenti Research Centre, 2012. 130 p.
<<https://www.unicef-irc.org/publications/652>> [Consulta: 6 octubre 2016]

DINSMORE, CHRISTINE (edició). [La Seguridad de los niños en línea: retos y estrategias mundiales](#) [en línia]. Florencia (Itàlia): UNICEF, Centro de Investigaciones Innocenti, 2012. 32 p. Títol original: *Childs safety online: global challenges and strategies*.
<<https://www.unicef-irc.org/publications/658>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Edició en anglès:

- DINSMORE, CHRISTINE (edició). [Child Safety Online: global challenges and strategies](#) [en línia]. Florence (Italy): UNICEF. Innocenti Research Centre, 2011. 32 p.
<<https://www.unicef-irc.org/publications/650>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GUIMARÃES PEREIRA, ÂNGELA; GHEZZI, ALESSIA; CHAUDRON, STÉPHANE. [A Journey of awareness raising about cyber-bullying @ ESV: report on activities at the ESV: Spring 2013](#) [en línia]. Ispra (Itàlia): European Commission, Joint Research Centre, Institute for the Protection and the Security of the Citizen, 2013. 25 p. (Col·lecció: JRC technicals reports).
<<https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/journey-awareness-raising-about-cyber-bullying-esv-report-activities-esv-spring-2013>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GUIMARÃES PEREIRA, ÂNGELA; GHEZZI, ALESSIA; CHAUDRON, STÉPHANE. [Awareness raising about cyber-bullying: report on activities carried out at the European School of Varese, Italy, Spring](#) [en línia]. Ispra (Itàlia): European Commission, Joint Research Centre, Institute for the Protection and the Security of the Citizen, 2013. 30 p. (Col·lecció: *JRC Scientific and politic reports*).
<<http://dx.doi.org/10.2788/35009>> [Consulta: 6 octubre 2016]

JORNADA JOVES I CIBERASSETJAMENT (1ES: 2016: LLEIDA, CATALUNYA). [I Jornades Joves i Ciberassetjament: un espai de diàleg: Lleida, 17 de maig de 2016](#) [en línia]. Lleida: Univeritat de Lleida, 2016.
<<http://lleidapantalles.lleida.org/wordpress/2016/04/18/i-jornada-joves-i-ciberassetjament-un-espai-de-dialeg>>
[Consulta: 22 juliol 2016]

LI, QING (edició); CROSS, DONNA (edició); SMITH, PETER K. (edició). *Cyberbullying in the global playground: research from international perspectives*. Chichester (Gran Bretanya): Wiley-Blackwell, 2012. XIII, 312 p.
Localització: [BEG \(Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada -CEFJE-\)](#); [CCUC](#)

LIVINGSTONE, SONIA; HADDON, LESLIE; VINCENT, JANE; MASCHERONI, GIOVANNA; ÓLAFSSON, KJARTAN. [Net children go mobile: the UK report: a comparative report with findings from the UK 2010 survey by EU Kids Online](#) [en línia]. London (Gran Bretanya): School of Economics and Political Science (LSE), 2014. 69 p.
<<http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/NCGMUKReportfinal.pdf>>
[Consulta: 6 octubre 2016]

OVEJERO, ANASTASIO (coordinació); SMITH, PETER K. (coordinació); YUBERO, SANTIAGO (coordinació). *El Acoso escolar y su prevención: perspectivas internacionales*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2013. 285 p. (Col·lecció: *Biblioteca nueva universidad. Manuales y obras de referencia*).
Localització: [BEG \(Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada -CEFJE-\)](#); [Centre de Documentació Juvenil; DIXIT-Vic](#); [CCUC](#), [CCUC](#)

RANNI, FRANCESCA [et al.]. [A Major project with a big goal: reduce the impact of violent content present in social media](#) [en línia]. Rome (Itàlia): Safe Social Media; Luxemburg: Comissió Europea, Daphne, 2012. 98 p.
<<http://it.safesocialmedia.eu/materiali/handbook.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]
Localització: [BEG \(Centre de Documentació Juvenil\)](#); [CCUC](#)

RIZZA, CAROLINE; GUIMARÃES PEREIRA, ÂNGELA. [Social networks and cyber-bullying among teenagers](#) [en línia]. Ispra (Itàlia): European Commission, Joint Research Centre, Institute for the Protection and the Security of the Citizen, 2013. 46, [138] p. (Col·lecció: *JRC Scientific and politic reports*).
<<http://dx.doi.org/10.2788/41784>> [Consulta: 6 octubre 2016]

TORRES ALBERO, CRISTOBAL (direcció); ROBLES, JOSÉ MANUEL; MARCO, STEFANO DE. [El Ciberacoso como forma de ejercer la violencia de género en la juventud: un riesgo en la sociedad de la información y del conocimiento](#) [en línia]. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, Delegación del Gobierno para la Violencia de Género, 2014. 163 p.
<<https://www.poder-judicial.go.cr/observatoriodegenero/wp-content/uploads/2016/06/Ciberacoso-como-violencia-de-genero.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

4. Tesis doctorals i treballs de màster

BARROS VENTURA, PEDRO MIGUEL DE. [*Incidência e impacto do cyberbullying nos alunos do terceiro ciclo do ensino básico público português*](#) [en línia]. Granada: Universidad de Granada, 2011. 225, [39] p. Tesis doctoral—Universidad de Granada, Departamento de Didáctica y Organización Escolar, 2011.
<<http://digibug.ugr.es/handle/10481/19439>> [Consulta: 6 octubre 2016]

CALMAESTRA VILLÉN, JUAN. [*Cyberbullying: prevalencia y características de un nuevo tipo de bullying indirecto*](#) [en línia]. Córdoba: Universidad de Córdoba, 2011. 309, 21 p. Tesis doctoral—Universidad de Córdoba, Facultad de Ciencias de la Educación, Departamento de Psicología, 2011.
<<http://helvia.uco.es/xmlui/handle/10396/5717>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GARCÍA FERNÁNDEZ, CRISTINA MARÍA. [*Acoso y ciberacoso en escolares de primaria: factores de personalidad y de contexto entre iguales*](#) [en línia]. Córdoba: Universidad de Córdoba, 2013. 213, [26] p. Tesis doctoral—Universidad de Córdoba, Facultad de Ciencias de la Educación, 2013.
<<http://helvia.uco.es/xmlui/handle/10396/10949>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GARCÍA GUILABERT, NATALIA. [*Victimización de menores por actos de ciberacoso continuado y actividades cotidianas en el ciberespacio*](#). Murcia: Universidad de Murcia, 2014. 502 p. Tesis doctoral—Universidad de Murcia, Escuela Internacional de doctorado, 2014.
<https://digitum.um.es/xmlui/bitstream/10201/40868/1/Tesis%20Natalia_Garcia_Guilabert_Victimizaci%C3%B3n%20de%20menores%20por%20ciberacoso%20continuado.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

GIMÉNEZ GUALDO, ANA MARÍA. [*Cyberbullying: análisis de su incidencia entre estudiantes y percepciones del profesorado*](#) [en línia]. Murcia: Universidad de Murcia, 2015. 547 p. Tesis doctoral—Universidad de Murcia, Facultad de Educación, 2015.
<<http://www.tdx.cat/handle/10803/312158>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GONZÁLEZ GARCÍA, ABEL. [*El Cyberbullying o acoso juvenil a través de Internet: un análisis empírico a través del modelo del Triple Riesgo Delictivo \(TRD\)*](#) [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2015. 238, 11 p. Tesis doctoral—Universitat de Barcelona, Facultat de Psicologia, Departament de Personalitat, Evaluació i Tractaments psicològics.
<<http://www.tdx.cat/handle/10803/384709>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: CCUC

MADRID ALEJOS, SÍLVIA. [Assetjament entre iguals i ciberassetjament: abordatge i anàlisi des de la competència social i l'educació emocional](#) [en línia]. Girona: Universitat de Girona, 2012. 178, [2] p. (Treballs de màster). Treball final del Màster Interuniversitari Joventut i Societat (MIJS)—Universitat de Girona, 2012.

<<http://dugi-doc.udg.edu/handle/10256/7118>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: **BEG (Centre de Documentació Juvenil); CCUC, CCUC**

VARELA GARAY, ROSA MA. [Violencia, victimización y cyberbullying en adolescentes escolarizados/as: una perspectiva desde el trabajo social](#). Sevilla: Universidad Pablo de Olavide, 2012. 408 p. Tesis doctoral—Universidad Pablo de Olavide, Facultad de Ciencias Sociales, Departamento de Trabajo Social y Ciencias Sociales, 2012.

<<https://www.uv.es/lisis/rosavarela/tesis-rosa-varela.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

5. Manuals, guies i estudis de casos

5.1. Assetjament escolar en general

Assetjament entre iguals [recurs electrònic]. Barcelona: Xarxa Òmnia: Generalitat de Catalunya, Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, 2016. 1 DVD (9, 23 p.).

Conté: *Dossier pedagògic; Dossier d'activitats.*

Localització: **BEG (Centre de Documentació Juvenil)**

[L'Assetjament escolar i la justícia juvenil](#) [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2009. 81 p. (Col·lecció: *Debat a bat*).

<http://ejoventut.gencat.cat/web/.content/e-joventut/recursos/tipus_de_recurs/documentacio/arxiu/document/debat_a_bat_assetjament_escolar.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

BARAJAS RAMÍREZ, MARTA; CABALLERO LAÍN, MÓNICA; MARTÍN HERNÁNDEZ, MARÍA VICTORIA; RAMOS ALÍA, ANA ESTHER. [Reírte con el bullying te transforma en cómplice: guía del profesor](#) [en línia]. Madrid: Fundación ANAR (Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo): Fundación Mutua Madrileña, 2016. 27 p.
<http://www.acabemosconelbullying.com/recursos/pdf/BULL_profesores.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

Publicació relacionada:

- [Reírte con el bullying te transforma en cómplice: \[alumnos\]](#) [en línia]. Madrid: Fundación ANAR (Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo): Fundación Mutua Madrileña, 2016. 4 p.

<http://www.acabemosconelbullying.com/recursos/pdf/BULL_alumnos.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

GROSSER GUILLÉN, KATTIA (coordinació); ROJAS MOLINA, LILLIANA (coordinació); ASTORGA, RIGOBERTO (coordinació). [Protocolo de actuación en situaciones de bullying](#) [en línia]. San José (Costa Rica): Ministerio de Educación Pública, Dirección de Vida Estudiantil: Fondo de las Naciones Unidas para la Infancia UNICEF, 2015. 74 p.
<<http://www.unicef.org/costarica/Documento-Protocolo-Bullying.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

[Guia per al tractament i la prevenció de l'assetjament psicològic](#) [en línia i text imprès]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Governació i Administracions Públiques, Secretaria de Funció Pública i Modernització de l'Administració: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 2010. 30 p. (Col·lecció: *Eines per als recursos humans*; 5).

<http://eapc.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/col·leccio_eines_per_als_recursos_humans/05._guia_per_al_tractament_i_la_prevenici__de_l_assetjament_psicol_gic/einesrh05.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: **BEG (Arxiu Nacional de Catalunya; DIXIT-Barcelona; Escola d'Administració Pública de Catalunya –EAPC–; Ensenyament; Interior; Universitats i Recerca); CCUC**

[Parlem de... bulling](#) [en línia]. Barcelona: Consell de la Joventut de Barcelona (CJB), 2015. 12 p.

<<http://www.cjb.cat/wp-content/uploads/2015/01/Guia-de-Bulling-2014-web.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

5.2. Ciberassetjament escolar

5.2.1. Monografies

AVILÉS MARTÍNEZ, JOSÉ MA. *Proyecto antibullying: prevención del bullying y el cyberbullying en la comunidad educativa* [text imprès]. Madrid: CEPE, 2015. 557 p. (Col·lecció: *Entrenamiento en competencia social*; 1).

Localització: [BEG \(Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada -CEFJE-\)](#); CCUC

BUCKIE, CATHERINE. [Bullying & cyberbullying: what we need to know: a reference for parents and guardians](#) [en línia]. Halifax (NS, Canadà): Province of Nova Scotia, 2013. 58 p.

<http://antibullying.novascotia.ca/sites/default/files/HowToPreventBullying_en.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

[Ciberacoso escolar \(cyberbullying\)](#) [en línia]. Madrid: Ministerio de Industria, Energía y Turismo, Red.es, 2015. 4 vol. (Col·lecció: *Capacitación en materia de seguridad TIC para padres, madres, tutores y educadores de menores de edad*).

<<http://formacion.chaval.es/component/jdownloads/category/2-contenidos-ciberbullying>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Conté:

- "Monográfico ciberacoso escolar (cyberbullying)". 41 p.
<<http://formacion.chaval.es/component/jdownloads/send/2-contenidos-ciberbullying/15-monografico-ciberbullying>> [Consulta: 6 octubre 2016]
 - "Juegos en familia secundaria (13-17 años): ciberacoso escolar (cyberbullying)". 20 p.
<<http://formacion.chaval.es/component/jdownloads/send/2-contenidos-ciberbullying/17-juegos-ciberacoso-secundaria>> [Consulta: 6 octubre 2016]
 - "Unidades didácticas ciberacoso escolar (cyberbullying): primaria (6-12 años)". 24 p.
<<http://formacion.chaval.es/component/jdownloads/send/2-contenidos-ciberbullying/18-ud-ciberacoso-primaria>> [Consulta: 6 octubre 2016]
 - "Unidades didácticas ciberacoso escolar (cyberbullying): secundaria (13-17 años)". 26 p.
<<http://formacion.chaval.es/component/jdownloads/send/2-contenidos-ciberbullying/19-ud-ciberacoso-secundaria>> [Consulta: 6 octubre 2016]
-

[Cyberbullying y privacidad: guía para profesores](#) [en línia]. Madrid: Centro de Seguridad en Internet Protégeles, 2012. 47 p.

<http://www.yocontrolo.es/descargas/PROYECTO_DAPHNE_ES.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

"[Consejos para luchar contra el bullying y cyberbullying](#)" [en línia]. A: *Save the Children*. Madrid: Save the Children, 2016.

<<https://www.savethechildren.es/consejos-para-luchar-contra-el-bullying-y-ciberbullying>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Conté: "Consejos para estudiantes frente al bullying o acoso escolar"; "Consejos para padres y madres frente al bullying o acoso escolar"; "Consejos para profesores frente al bullying o acoso escolar".

[Cyberbullying hurts: respect for rights in the digital age: a guide for parents](#) [en línia]. Ottawa (ON, Canadà): The Standing Senate Committee on Human Rights, 2012. 16 p.

<<http://www.parl.gc.ca/Content/SEN/Committee/411/ridr/rep/CyberBullyingParentGuide-e.pdf>>

[Consulta: 6 octubre 2016].

[Cyberbullying hurts: respect for rights in the digital age: youth guide](#) [en línia]. Ottawa (ON, Canadà): The Standing Senate Committee on Human Rights, 2012. 12 p.

<<http://www.parl.gc.ca/Content/SEN/Committee/411/ridr/rep/CyberBullyingYouthGuide-e.pdf>>

[Consulta: 6 octubre 2016].

FERRO VEIGA, JOSÉ MANUEL. *Acoso escolar a través de las nuevas tecnologías: cyberacoso y grooming* [text imprès]. Alcalá la Real (Andalusia): Formación Alcalá, 2013. 107 p.

Localització: BEG (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada –CEFJE–)

GALLARDO, SANDRA. [Guía didáctica: el cyberbullying en mi escuela](#) [en línia]. 2013. 31 p. Bucaramanga (Colòmbia): Universidad Autónoma de Bucaramanga (UNAB); Monterrey (Mèxic): Tecnológico de Monterrey (TEC).

<<http://es.slideshare.net/slgallardoo/guia-didctica-el-cyberbullying-en-mi-escuela>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GIANT, NIKKI. *Ciberseguridad para la i-generación: usos y riesgos de las redes sociales y sus aplicaciones* [text imprès]. Madrid: Narcea, 2016. 158 p. (Col·lecció: *Educación hoy*).

Localització: BEG (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada –CEFJE–); CCUC; BP-Aladí, BP-Argus

[Guía de actuación contra el ciber acoso](#). Madrid: Ministerio de Industria, Energía y Turismo, Red.es, 2015. 176 p.

<http://www.chaval.es/chavales/sites/default/files/Guia_Actuaci%C3%B3n_contra_Ciberacoso_vf_pi.pdf>

[Consulta: 6 octubre 2016]

[Guía de actuación contra el ciberacoso: padres y educadores](#) [en línia]. Madrid: Ministerio de Industria, Energía y Turismo: Instituto Nacional de Tecnologías de la Comunicación (INTECO), 2012. 138 p. (Col·lecció: *Guías SOS*).

<<http://www.caib.es/sacmicrofront/archivopub.do?ctrl=MCRST151Z1142960&id=142960>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: BEG (DIXIT-Barcelona); CCUC

[Guía SOS educadores: ciberacoso](#) [en línia]. Madrid: Ministerio de Industria, Energía y Turismo, Red.es, 2015. 34 p.

<https://menores.osi.es/sites/default/files/contenidos/documentos/guia_sos_educadores.pdf>

[Consulta: 6 octubre 2016]

HINDUJA, SAMEER; PATCHIN, JUSTIN W. *Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying* [text imprès]. Thousand Oaks (CA, Estats Units d'Amèrica): Corwin Press, 2009. XV, 254 p.

Localització: CCUC

KOWALSKI, ROBIN M.; LIMBER, SUSAN; AGATSTON, PATRICIA. *Cyber bullying: el acoso escolar en la era digital* [text imprès]. Bilbao: Desclée de Brouwer, 2010. 312 p. (Col·lecció: *Amae*). Títol original: *Cyber bullying: bullying in the digital age*.

Localització: BEG (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada –CEFJE–); DIXIT-Vic); CCUC; BP-Aladí

Edició en anglès:

- KOWALSKI, ROBIN M.; LIMBER, SUSAN; AGATSTON, PATRICIA. *Cyberbullying: bullying in the digital age* [text imprès]. 2nd ed. Malden: Wiley-Blackwell, 2012. XI, 282 p.

Localització: BEG (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada –CEFJE–); CCUC

MOLINA DEL PERAL, JOSÉ ANTONIO; VECINA NAVARRO, PILAR. *Bullying, cyberbullying y sexting* [text imprès]. Madrid: Pirámide, 2015. 141 p. (Col·lecció: *Psicología*).

Localització: CCUC; BP-Aladí

[Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront el ciberassetjament entre iguals](#) [en línia]. A: XTEC: Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2016. 1 p.

<http://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/recursos/resconflictes/ciberassetjament_iguals>

[Consulta: 6 octubre 2016]

REY, ROSARIO DEL; FLORES, JORGE; GARMENDIA, MAIALEN; MARTÍNEZ, GEMMA; ORTEGA, ROSARIO; TEJERINA, OFELIA. [Protocolo de actuación escolar ante el cyberbullying](#) [en línia]. Bilbao: Gobierno Vasco, Departamento de Educación, Universidades y Educación, Equipo Multidisciplinar de Investigación del Cyberbullying (EMICI), 2011. 127 p.

<http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/dig_publicaciones_innovacion/es_conviven/adjuantos/600014c_Pub_Emici_Cyberbullying_Protocolo_c.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

SASTRE, ANA (coordinació). [Yo a eso no juego: bullying y cyberbullying en la infancia](#) [en línia]. Madrid: Save the Children, 2016. 129 p.

<https://www.savethechildren.es/publicaciones/yo-eso-no-juego?utm_source=Twitter&utm_medium=SocialMedia&utm_campaign=LeyViolenciaNinos>

[Consulta: 6 octubre 2016]

SHARIFF, SHAHEEN. *Sexting and cyberbullying: defining the line for digitally empowered kids* [text imprès]. New York (NY, Estats Units d'Amèrica): Cambridge University Press, 2015. XVIII, 219 p.

Localització: CCUC

SUREDA, JAUME; COMAS, RUBÉN; RIGO, EDUARDO; MOREY, MERCÈ; POMAR, MARIA BEL; MUT, BARTOMEU; SALVÀ, FRANCESCA; OLIVER, MIQUEL F.; SERVERA, ANALIA. [Sobre el cyberbullying: guía para el profesorado](#) [en línia]. Palma: Universitat de les Illes Balears, Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació, 2012. 23 p. (Col·lecció: Recursos didàctics; 1).

<<http://pape.urb.es/sites/default/files/cyberbullying%20definitiu%20castell%C3%A0.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

TORRES ALBERO, CRISTOBAL (direcció), ROBLES, JOSÉ MANUEL; MARCO, STEFANO DE. [El Ciberacoso como forma de ejercer la violencia de género en la juventud: un riesgo en la sociedad de la información y el conocimiento](#) [en línia i text imprès]. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, Delegación del Gobierno para la Violencia de Género, 2015. 202 p. (Col·lecció: *Contra la violencia de género. Documentos*; 18).
<http://www.violenciagenero.msssi.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/colecciones/pdf/Libro_18_Ciberacoso.pdf>

[Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: **BEG (Centre Català de Seguretat; Interior)**

5.2.2. Articles de revista i capítols de llibre

"Acoso escolar y ciberacoso" [text imprès]. P. 49-64. A: GARCÍA GONZÁLEZ, JAVIER (coordinació). *El Reto de la convivencia escolar: cómo actuar ante las conductas que alteran gravemente la convivencia: guía para el profesorado*. València: Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació, Cultura i Esports, 2015, 182 p.

Localització: [BEG \(Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada -CEFJE-\); CCUC](#)

ÁLVAREZ GARCÍA, DAVID; NÚÑEZ PÉREZ, JOSÉ CARLOS; ÁLVAREZ PÉREZ, LUIS; DOBARRO, ALEJANDRA; RODRÍGUEZ PÉREZ, CELESTINO; GONZÁLEZ CASTRO, PALOMA. "[Violencia a través de las tecnologías de la información y la comunicación en estudiantes de secundaria](#)" [en línia]. *Anales de psicología* (2011), vol. 27, núm. 1, p. 221-230. Murcia: Universidad de Murcia, Facultad de Psicología. <http://revistas.um.es/analesps/article/view/113661/107651> [Consulta: 6 octubre 2016]

AVILÉS MARTÍNEZ, JOSÉ MARÍA. "[Ciberbullying: diferencias entre el alumnado de secundaria](#)" [en línia]. *Boletín de psicología* (jul. 2009), núm. 2009, p. 79-96. València: Universitat de València: Promolibro. <http://www.uv.es/seoane/boletin/previos/N96-6.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

BARTRINA ANDRÉS, MARÍA JOSÉ. "[Conductas de ciberacoso en niños y adolescentes: hay una salida con la educación y la conciencia social](#)" [en línia i text imprès]. *Educación* (jul-des. 2014), vol. 50, núm. 2, p. 383-400. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Pedagogia Aplicada. <http://dx.doi.org/10.5565/rev/educar.672> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: [BEG \(Centre de Documentació Juvenil\); CCUC](#)

"[Bullying y cyberbullying](#)" [en línia]. *Psicothema* (2012), vol. 24, núm. 4, p. 603-652 (Sección especial). Oviedo: Colegio de Psicólogos del Principado de Asturias: Universidad de Oviedo, Facultad y Departamento de Psicología. <http://www.psicothema.com/tabla.asp?Make=2012&Team=1004> [Consulta: 6 octubre 2016]

Conté:

- ORTEGA RUIZ, ROSARIO; NÚÑEZ, JOSÉ CARLOS. "[Bullying and cyberbullying: research and intervention at school and social contexts](#)". P. 603-607. <http://www.psicothema.com/pdf/4060.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]
- REY, ROSARIO DEL; ELIPE, PAZ; ORTEGA RUIZ, ROSARIO. "[Bullying and cyberbullying: overlapping and predictive value of the co-occurrence](#)". P. 608-613. <http://www.psicothema.com/pdf/4061.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]
- HEIRMAN, WANNES; WALRAVE, MICHEL. "[Predicting adolescent perpetration in cyberbullying: an application of the theory of planned behavior](#)". P. 614-620. <http://www.psicothema.com/pdf/4062.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]
- ANDERSON, SHAYRON; HUNTER, SIMON C. "[Cognitive appraisals, emotional reactions, and their associations with three forms of peer-victimization](#)". P. 621-627. <http://www.psicothema.com/pdf/4063.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

- WACHS, SEBASTIAN; WOLF, KARSTEN D.; CHING-CHING, PAN. "[Cybergrooming: risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying](#)". P. 628-633.
<<http://www.psicothema.com/pdf/4064.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]
 - PALLADINO, BENEDETTA EMANUELA; NOCENTINI, ANNALaura; MENESINI, ERSILIA. "[Online and off line peer led models against bullying and cyberbullying](#)". P. 634-639.
<<http://www.psicothema.com/pdf/4065.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]
 - PAUL, SIMONE; SMITH, PETER K.; BLUMBERG, HERBERT H. "[Investigating legal aspects of cyberbullying](#)". P. 640-645.
<<http://www.psicothema.com/pdf/4066.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]
 - VANDEBOSCH, HEIDI; BEIRENS, LUC; D'HAESE, WIM; WEGGE, DENIS; PABIAN, SARA. "[Police actions with regard to cyberbullying: the belgian case](#)". P. 646-652.
<<http://www.psicothema.com/pdf/4067.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]
-

CABA COLLADO, MARÍA ÁNGELES DE LA; LÓPEZ ATXURRA, RAFAEL. "[La Agresión entre iguales en la era digital: estrategias de afrontamiento de los estudiantes del último ciclo de primaria y del primero de secundaria](#)" [en línia]. *Revista de educación* (2013), núm. 362, p. 247-272. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
<<http://dx.doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2011-362-160>> [Consulta: 6 octubre 2016]

FESTL, RUTH; QUANDT, THORSTEN. "[The Role of online communication in long-term cyberbullying involvement among girls and boys](#)" [en línia i text imprès]. *Journal of youth and adolescence* (set. 2016), vol. 45, núm. 9, p. 1931-1945. Nova York (NY, Estats Units d'Amèrica): Springer.
Accés per subscripció: <<http://dx.doi.org/10.1007/s10964-016-0552-9>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: **BEG (Centre de Documentació Juvenil); CCUC, CCUC**

MAQUILÓN SÁNCHEZ, JAVIER J.; GIMÉNEZ GUALDO, ANA MARÍA; HERNÁNDEZ PINA, FUENSANTA; GARCÍA CORREA, ANTONIO. "[La Victimización en las dinámicas de cyberbullying en centros educativos de la Región de Murcia](#)" [en línia]. *International journal of developmental and educational psychology, INFAD: revista de psicología* (2011), any 23, vol. 1, núm. 2, p. 265-276. Badajoz: Asociación de Psicología Educativa de la Infancia, Adolescencia, Menores y Discapacidad (INFAD): Universidad de Extremadura, Grupo de Investigación "Psique-ex".
<<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5417922.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

PRIETO QUEZADA, MARÍA TERESA; CARRILLO NAVARRO, JOSÉ CLAUDIO; LUCIO LÓPEZ, LUIS ANTONIO. "[Violencia virtual y acoso escolar entre estudiantes universitarios: el lado oscuro de las redes sociales](#)" [en línia]. *Innovación Educativa* (maig-ago. 2015), vol. 15, núm. 68, p. 33-47. Mèxico, D.F.: Instituto Politécnico Nacional (IPN).
<<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5327862.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

ROMERA, EVA M.; CANO, JUAN JESÚS; GARCÍA FERNÁNDEZ, CRISTINA M.; ORTEGA RUIZ, ROSARIO. "[Cyberbullying: competencia social, motivación y relaciones entre iguales](#)" [en línea]. *Comunicar: revista científica de comunicación y educación* (3r trimestre 2016), vol. 24, núm. 48, p. 71-79. Huelva: Grupo Comunicar.
<<http://dx.doi.org/10.3916/C48-2016-07>> [Consulta: 6 octubre 2016]

SABATER FERNÁNDEZ, CARMEN; LÓPEZ-HERNÁEZ, LARA. "[Factores de riesgo en el cyberbullying: frecuencia y exposición de los datos personales en Internet](#)" [en línea]. *International journal of sociology of education: RISE*, vol. 4, núm. 1 (2015), p. 1-25. Barcelona: Hipatia Press.
<<http://dx.doi.org/10.4471/rise.2015.01>> [Consulta: 6 octubre 2016]

SERRANO BARQUÍN, CAROLINA; SERRANO BARQUÍN, ROCÍO. "[Ciberacoso en estudiantes universitarios: diagnóstico y medidas correctivas para intervenir en la violencia de género expresada en redes sociales](#)" [en línea]. *Revista de comunicación de la SEECI* (des. 2014), núm. extraordinari, p. 94-101. Madrid: Sociedad Española de Estudios de la Comunicación Iberoamericana (SEECI).
<<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4995135.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

SOSA CASTILLA, CARMEN D.; CAPAFÓNS BONET, JUAN I. "[Ciberacoso: nuevas formas de acoso infanto-juvenil: qué hacer cuando la pantalla nos maltrata](#)" [en línea]. *Canarias pediátrica: revista de las Sociedades Canarias de Pediatría* (maig-ago. 2015) vol. 39, núm. 2, p. 105-108. Santa Cruz de Tenerife; Las Palmas de Gran Canaria: Sociedades Canarias de Pediatría.
<<http://portal.scpfte.com/wp-content/uploads/2015/07/canarias-pedi%C3%A1trica-39-02.pdf>>
[Consulta: 6 octubre de 2016]

5.3. Programes i actuacions de prevenció

ALFORD, REBECCA. [Cyberbullying policy](https://id.scribd.com/document/99472808/Cyberbullying-Policy) [en línia]. Statesboro (GA, Estats Units d'Amèrica). Georgia Southern University, 2012. 9 p.
<<https://id.scribd.com/document/99472808/Cyberbullying-Policy>> [Consulta: 6 octubre 2016]

EUROPEAN PARENTS ASSOCIATION. "[Position paper on cyberbullying and social networks](http://euparents.eu/Cyberbullying_position_paper)" [en línia]. A: *European Parents Association. Policy documents*. Brussels (Bèlgica): European Parents Association (EPA), 2014.
<http://euparents.eu/Cyberbullying_position_paper> [Consulta: 6 octubre 2016]

GARAIGORDOBIL LANDAZABAL, MAITE; MARTÍNEZ-VALDERREY, VANESA. *Cyberprogram 2.0: programa de intervenció para prevenir y reducir el cyberbullying* [text imprès]. Madrid: Pirámide, 2014. 297 p. + 1 disc òptic (CD-ROM). (Col·lecció: *Ojos solares. Programas*).
Localització: BEG (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada –CEFJE–; Centre de Documentació Juvenil); CCUC; BP-Aladí

KIVAKOULU [Kiva: programa finlandés anti acoso escolar](http://madrid.fi/wp-content/uploads/2015/04/Educacio%CC%81n-en-Finlandia-KIVA.pdf) [en línia]. Madrid: Embajada de Finlandia: Instituto Iberoamericano de Finlandia, 2015. 14 p.
<<http://madrid.fi/wp-content/uploads/2015/04/Educacio%CC%81n-en-Finlandia-KIVA.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

KIVAKOULU. [Programa KiVa contra el acoso escolar \('bullying'\): guía para padres](http://www.observatorioperu.com/2015/Febrero/KiVa%20Parents%20Guide.pdf) [en línia]. Santiago de Surco (Perú): Observatorio sobre la Violencia y la Convivencia en la Escuela, 2013. 37 p.
<<http://www.observatorioperu.com/2015/Febrero/KiVa%20Parents%20Guide.pdf>> [6 octubre 2016]

ORJUELA LÓPEZ, LILIANA; CABRERA DE LOS SANTOS FINALÉ, BELKIS; CALMAESTRA VILLÉN, JUAN; MORA-MERCHÁN, JOAQUÍN A. [Acoso escolar y ciberacoso: propuestas para la acción: informe](https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/acoso_escolar_y_ciberacoso_informe_vok_05.14.pdf). Madrid: Save The Children: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2014. 69 p.
<https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/acoso_escolar_y_ciberacoso_informe_vok_05.14.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

VANDEBOSCH, HEIDI; BEIRENS, LUC; D'HAESE, WIM; WEGGE, DENIS; PABIAN, SARA. "[Police actions with regard to cyberbullying: the belgian case](http://www.psicothema.com/pdf/4067.pdf)" [en línia]. P. 646-652. A: "Bullying y cyberbullying". *Psicothema* (2012), vol. 24, núm. 4, p. 603-652 (Sección especial). Oviedo: Colegio de Psicólogos del Principado de Asturias: Universidad de Oviedo, Facultad y Departamento de Psicología.
<<http://www.psicothema.com/pdf/4067.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

VISCARDI, NORMA. "[Programa contra el acoso escolar en Finlandia: un instrumento de prevención que valora el respeto y la dignidad](http://pepsic.bvsalud.org/pdf/cp/v19n18/03.pdf)" [en línia]. *Construção psicopedagógica* (2011), vol. 19, núm.18, p. 12-18. São Paulo (SP, Brasil): Instituto Sedes Sapientiae, Departamento de Psicopedagogia.
<<http://pepsic.bvsalud.org/pdf/cp/v19n18/03.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

5.4. Aspectes legals i de salut

5.4.1. Aspectes legals

BARTRINA ANDRÉS, MARÍA JOSÉ. [Anàlisi i abordatge de l'assetjament entre iguals mitjançant l'ús de les noves tecnologies: justícia juvenil i adolescents en l'era digital](#) [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEFJE), 2012. 202 p. (Col·lecció: *Documents de treball. Investigació*).

<<http://www.recercat.cat/handle/2072/184107>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: **BEG (Centre Català de Seguretat; Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada – CEFJE-; Ensenyament); BEG (Centre de Documentació Juvenil); CCUC**

COLÁS ESCANDÓN, ANA MA. *Acoso y ciberacoso escolar: la doble responsabilidad civil y penal* [text imprès]. Hospitalet de Llobregat: Wolters Kluwer, 2015. 464 p.

Localització: **CCUC**

FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ, JOSÉ JULIO (coordinació); RIAL BOUBETA, ANTONIO (coordinació). *Adolescentes y nuevas tecnologías: una responsabilidad compartida* [text imprès]. Santiago de Compostela: Valedor do Pobo; Milton Keynes (Gran Bretanya): Academic White Tiger, 2014. 224 p.

Localització: **BEG (Centre de Documentació Juvenil); CCUC**

GARCÍA GONZÁLEZ, JAVIER (coordinació). *Ciberacoso: la tutela penal de la intimidación, la integridad y la libertad sexual en Internet* [text imprès]. Valencia: Tirant lo Blanch, 2010. 220 p. (Col·lecció: *Tirant monografías*; 696).

Localització: **CCUC**

MIRÓ LLINARES, FERNANDO. "[Derecho penal, cyberbullying y otras formas de acoso \(no sexual\) en el ciberespacio](#)" [en línia]. *IDP: revista de Internet, derecho y política = revista d'Internet, dret i política* (juny 2013), núm. 16, p. 61-75. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

<<http://idp.uoc.edu/ojs/index.php/idp/article/view/n16-miro/n16-miro-es>> [Consulta: 6 octubre 2016]

PAUL, SIMONE; SMITH, PETER K.; BLUMBERG, HERBERT H. "[Investigating legal aspects of cyberbullying](#)" [en línia]. P. 640-645. A: "Bullying y cyberbullying". *Psicothema* (2012), vol. 24, núm. 4, p. 603-652 (Sección especial). Oviedo: Colegio de Psicólogos del Principado de Asturias: Universidad de Oviedo, Facultad y Departamento de Psicología.

<<http://www.psicothema.com/pdf/4066.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

VIDAL HERRERO-VIOR, MARÍA SONSOLES. *Delincuencia juvenil on line: el menor infractor y las tecnologías de la información y la comunicación* [text imprès]. Lisboa (Portugal): Juruá, 2016. 209 p.

Localització: **CCUC**

5.4.2. Aspectes de salut

[Guía clínica sobre el ciberacoso para profesionales de la salud](#) [en línia]. Madrid: Ministerio de Industria, Energía y Turismo, Red.es: Sociedad Española de Medicina de la Adolescencia (SEMA): Comunidad de Madrid, Hospital Universitario La Paz, 127 p.

<http://www.chaval.es/chavales/sites/default/files/Guia_Ciberacoso_Profesionales_Salud_FBlanco.pdf>

[Consulta: 6 octubre 2016]

ORTEGA BARÓN, JESSICA; BUELGA VASQUEZ, SOFÍA; CAVA CABALLERO, MARÍA, JESÚS. "[Influencia del clima escolar y familiar en adolescentes, víctimas de ciberacoso](#)" [en línia]. *Comunicar: revista científica iberoamericana de comunicación y educación*, vol. 24, núm. 46 (1r trimestre 2016), p. 57-65. Huelva: Grupo Comunicar.

<<http://dx.doi.org/10.3916/C46-2016-06>> [Consulta: 6 octubre 2016]

ORTEGA BARÓN, JESSICA; BUELGA, SOFÍA; TORRALBA; EVA. "[Simptomatologia depressiva, estrès percebut i suport social en adolescents víctimes de ciberassetjament](#)" [en línia]. *Anuari de psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia* (2015), vol. 16, núm. 2, p. 91-104. València: societat Valenciana de Psicologia.

<<http://dx.doi.org/10.7203/anuari.psicologia.16.2.91>> [Consulta: 6 octubre 2016]

6. Legislació bàsica

6.1. Catalunya

CATALUNYA. GENERALITAT. [Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència](#) [en línia]. *Diari oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC), núm. 5641 (02.06.2010), p. 4245-42536. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions (EADOP).

<<http://www.gencat.cat/eadop/imatges/5641/10146047.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

CATALUNYA. PARLAMENT. [Resolució 221/VIII del Parlament de Catalunya, sobre el ciberassetjament escolar](#) [en línia]. *Butlletí oficial del Parlament de Catalunya* (BOPC), núm. 288 (23.06.2008), p. 14. Barcelona: Parlament de Catalunya.

<<http://www.parlament.cat/document/bopc/51117.pdf>> [Consulta: 6 octubre 2016]

6.2. Estat espanyol

ANDALUSIA. JUNTA. "[Protocolo de actuación en supuestos de acoso escolar](#)" [en línia]. A: "Orden de 20 de junio de 2011, por la que se adoptan medidas para la promoción de la convivencia en los centros docentes sostenidos con fondos públicos y se regula el derecho de las familias a participar en el proceso educativo de sus hijos e hijas". *Boletín oficial de la Junta de Andalucía* (BOJA) (07.07.2011), núm. 132, p. 12-14. Sevilla: Junta de Andalucía.

<[http://agrega.juntadeandalucia.es/repositorio/11102013/dc/es-](http://agrega.juntadeandalucia.es/repositorio/11102013/dc/es-an_2013101112_9132009/guia/protocolo_acoso.html)

[an_2013101112_9132009/guia/protocolo_acoso.html](http://agrega.juntadeandalucia.es/repositorio/11102013/dc/es-an_2013101112_9132009/guia/protocolo_acoso.html)> [Consulta: 6 octubre 2016]

ESPANYA. [Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors](#) [en línia]. *Boletín Oficial del Estado* (BOE), núm.11 (13.01.2000); i supl. en català núm. 3 (9.02.2000), p. 404-423.

Madrid: Ministerio de la Presidencia, Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado.

<https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2000/02/09/pdfs/A00404-00423.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

ESPANYA. [Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència](#) [en línia]. *Boletín Oficial del Estado* (BOE), núm. 180 (29.07.2015), supl. en llengua catalana, secció I, 68 p. Madrid: Ministerio de la Presidencia, Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado.

<https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2015/07/29/pdfs/BOE-A-2015-8470-C.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

ESPANYA. [Llei 34/2002, d'11 de juliol, de serveis de la societat de la informació i de comerç electrònic](#) [en línia]. *Boletín Oficial del Estado* (BOE), núm. 166 (12.07.2002); i supl. en català, núm. 15 (01.08.2002), p. 2082-2096.

Madrid: Ministerio de la Presidencia, Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado.

<https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2002/08/01/pdfs/A02082-02096.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

7. Llocs web

7.1. Catalunya

'Nus a la xarxa': prevenció del cyberbulling [en línia]. Girona: Espais Humans, 2016.

<<http://www.ciberassetjament.cat>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"Prevenció i detecció del ciberassetjament" [en línia]. A: *Família i Escola. Junts x l'educació: educar i créixer en família*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, 2016.

<<http://familiaiescola.gencat.cat/ca/educar-creixer-en-familia/educacio-us-tecnologies/ciberassetjament>>

[Consulta: 6 octubre 2016]

7.2. Estat espanyol

Acabemos con el bullying [en línia]. Madrid: Fundación Mutua Madrileña: Fundación ANAR (Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo), 2016.

<<http://www.acabemosconelbullying.com>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Ciber bullying: acoso escolar, ciberacoso entre iguales [en línia]. Bilbao: Pantallas Amigas, 2016.

<<http://www.ciberbullying.com>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Ciberacoso: actualidad y consejos [en línia]. Bilbao: Pantallas Amigas, 2016.

<<http://ciberacoso.net>> [Consulta: 6 octubre 2016]

"Ciberacoso o cyberbullying" [en línia]. A: *Save the Children*. Madrid: Save the Children, 2016.

<https://www.savethechildren.es/donde/espana/violencia-contra-la-infancia/ciberacoso-ciberbullying?gclid=CMLcgY_Enc8CFRG6Gwod_gUGVQ> [Consulta: 6 octubre 2016]

Clear cyber bullying [en línia]. Ibi (País Valencià): Instituto del Producto Infantil y de Ocio (AIJU), 2016.

<<http://adolescenciayjuventud.org/es/blogs/planeta-joven/item/la-lucha-contra-el-ciberacoso-a-traves-de-los-videojuegos>> [Consulta: 6 octubre 2016]

EMICI [en línia]. Bilbao: Equipo Multidisciplinar de Investigación del Cyberbullying (EMICI), 2010-2011.

<<http://emici.net>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Inclou: "Protocolo de actuación escolar ante el cyberbullying".

Pantallas amigas [en línia]. Bilbao: Pantallas amigas, 2016.

<<http://www.pantallasamigas.net>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Inclou: "Denuncia online"; "Temas" (Cyberbullying, Internet grooming; Sexting; Privacidad; Sextorsión; Ciberdelitos; Robo de identidad; Revenge porn; Tecnoadicción).

7.3. Europa

[Delete Cyberbullying](https://deletecyberbullying.wordpress.com) [en línia]. Brussels (Bèlgica): Confederation of Family Organisations in the European Union (COFACE), 2016.
<<https://deletecyberbullying.wordpress.com>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Publicació relacionada:

- [Delete Cyberbullying: Campaña Europea de Sensibilización sobre el Ciberacoso](http://www.asgeco.org/ciberacoso) [en línia]. Madrid: Asociación General de Consumidores (ASGECO Confederación), 2016.

<<http://www.asgeco.org/ciberacoso>> [Consulta: 6 octubre 2016]

['I Am Not Scared' Project](http://imnotscared.pixel-online.org) [en línia]. Brussels (Bèlgica): European Commission, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA), 2016.
<<http://imnotscared.pixel-online.org>> [Consulta: 6 octubre 2016]

[Kiva school: let's make it together!](http://www.kivaprogram.net) [en línia]. Turku (Finlàndia): Turun yliopisto, 2016.
<<http://www.kivaprogram.net>> [Consulta: 6 octubre 2016]

[Superkids: yo controllo: protege tu privacidad y ponle freno al cyberbullying](http://www.yocontrollo.es) [en línia]. Bruselas: Unión Europea (UE), European Superkids Online, 2016.
<<http://www.yocontrollo.es>> [Consulta: 6 octubre 2016]

7.4. Resta del món

[Anti-bullying web site](http://antibullying.novascotia.ca) [en línia]. Halifax (NS, Canadà): Province of Nova Scotia, 2016.
<<http://antibullying.novascotia.ca>> [Consulta: 6 octubre 2016]

["Cyberbullying, haters, and trolls"](https://www.common sense media.org/cyberbullying) [en línia]. A: *Common Sense Media*. San Francisco (CA, Estats Units d'Amèrica), Common Sense Media, 2016.
<<https://www.common sense media.org/cyberbullying>> [Consulta: 6 octubre 2016]

["Ditch the label: your world, prejudice free:\[cyberbullying\]"](http://www.ditchthelabel.org/cyberbullying) [en línia]. Brighton (Gran Bretanya): Ditch the Label Anti-Bullying Charity, 2016.
<<http://www.ditchthelabel.org/cyberbullying>> [Consulta: 6 octubre 2016]

[STOP cyberbullying](http://www.stopcyberbullying.org) [en línia]. Estats Units d'Amèrica: Wired Safety, 2016.
<<http://www.stopcyberbullying.org>> [Consulta: 6 octubre 2016]

8. **Audiovisuals**

[Adolescents i Internet](#) [enregistrament de vídeo] [en línia]. Barcelona: Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), 2013. 1 arxiu de vídeo (37 min.). Emès al programa *Els Matins*, del canal TV3 de Televisió de Catalunya, el 16.03.2015.

<<http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/els-matins/adolescents-i-internet/video/5484457>> [Consulta: 6 octubre 2016]

BARTRINA, MARIA JOSÉ. [Conferència 'El ciberassetjament i la vulnerabilitat dels adolescents en l'era digital': Barcelona, 11 d'abril de 2013](#) [recurs electrònic] [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social i Família, DIXIT Centre de Documentació de Serveis Socials, 2013. 1 arxiu de vídeo (98 min.).

Localització: **BEG (Dixit Barcelona); CCUC**

[Freno al fracaso escolar](#) [enregistrament de vídeo] [en línia]. Bilbao: Euskal Irrati Telebista (EiTB), 2015. 1 enregistrament de vídeo (24 min.). Emès al programa *Ni más ni menos*, del canal ETB2 d'Euskal Telebista, el 23.06.2015.

<<http://mediateca.pantallasamigas.net/2015/06/23/modelos-para-poner-freno-al-ciberacoso-en-la-aulas/#more-1967>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GONZÁLEZ, ABEL. [Ayuda contra el acoso y ciberacoso](#) [enregistrament de vídeo] [en línia]. Madrid: Corporación de Radio y Televisión Española (RTVE), 2016. 1 arxiu sonor (14 min.). Emès al programa *La Aventura del saber*, del canal La2 de Televisión Española (TVE), el 25.04.2016.

<<http://www.rtve.es/alacarta/videos/la-aventura-del-saber/aventuraabel/3584460>> [Consulta: 6 octubre 2016]

GRAY, TERESA (guió). [La Cadena del silencio](#) [enregistrament de vídeo] [en línia]. Madrid: Corporación de Radio y Televisión Española, 2013. 1 arxiu de vídeo (44 min.). Emès al programa *Crónicas*, del canal La2 de Televisión Española (TVE), l'11.04.2013.

<<http://www.rtve.es/alacarta/videos/cronicas/cronicas-cadena-del-silencio/1760607>> [Consulta: 6 octubre 2016]

Localització: **BEG (Centre de Documentació Juvenil); CCUC**

SISIBEL, CLAUDIA; PRADO, SILVIA. [Colegios libres de ciberacoso](#) [enregistrament sonor] [en línia]. 1 enregistrament sonor (17 min.). Madrid: Corporación de Radio y Televisión Española (RTVE), 2016. Emès al programa *El Canto del grillo*, de Radio Nacional de España (RNE), el 20.09.2016).

<<http://www.rtve.es/alacarta/audios/el-canto-del-grillo/canto-del-grillo-colegios-libres-ciberacoso/3727660>>

[Consulta: 6 octubre 2016]

VIDAL, XAVIER; FUNES, JAUME; FUENTES, MANEL; GARCÍA LANGA, CHEMA. [Ciberassetjament: la segona tertúlia](#) [enregistrament sonor] [en línia]. 1 arxiu sonor (39 min.). Barcelona: Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), 2013. Emès al programa *El Matí*, de Catalunya Ràdio, el 05.02.2013.

<<http://www.ccma.cat/catràdio/alacarta/el-mati-de-catalunya-radio-manel-fuentes/ciberassetjament-la-segona-tertulua/audio/701992>> [Consulta: 6 octubre 2016]

9. Narrativa i còmics

BOSCH, LOLITA. *La Ràbia* [text imprès]. Barcelona: Ara Llibres, 2016. 140 p. (Col·lecció: *Amsterdam llibres. Novel·la*).

Localització: [BEG \(Centre d'Història Contemporània de Catalunya\)](#); [CCUC](#); [BP-Aladí](#), [BP-Argus](#)

MARTÍNEZ BLANCO, ELENA [text imprès]. *Bajo el paraguas azul*. Almoguera (Guadalajara): Nowevolution, 2015. 178 p. (Col·lecció: *Volution*).

Localització: [BP-Aladí](#)

MENESES, BÁRBARA. *CQP 1.0: una aventura para liberarte del "bullying" y otras formas de acoso: [claro que puedes 1.0]* [text imprès]. Buenos Aires (Argentina): Deauno, 2007. 195 p.

Localització: [BP-Aladí](#)

MONTERO, CARLOS. *El Desorden que dejas* [text imprès]. Barcelona: Espasa, 2016. 403 p. (Col·lecció: *Espasa narrativa*).

Localització: [CCUC](#)

[Nus a la xarxa: cyberbullying: prevenció de l'assetjament entre iguals a internet: \[còmic\]](#) [en línia]. Girona: Dipsalut, Organisme de Salut Pública de la Diputació de Girona: Departament de Benestar Social i Família; Barcelona: Departament de Benestar Social i Família, Direcció General de Joventut, 2013. 16 p.
<http://www.ciberassetjament.cat/docs/mat_edu/comic_nus_a_la_xarxa.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

Publicació relacionada:

ROCHA LÓPEZ, ANTONI (coordinació). [Guia didàctica pel treball de sensibilització](#). Girona: Dipsalut, Organisme de Salut Pública de la Diputació de Girona: Barcelona: Departament de Benestar Social i Família. Direcció General de Joventut, 2013, 7 p.

<http://www.ciberassetjament.cat/docs/mat_edu/guia_nus_a_la_xarxa.pdf> [Consulta: 6 octubre 2016]

QUINTAS GARCIANDIA, ALBA. *Al otro lado de la pantalla* [text imprès]. Madrid: SM, 2012. 127 p. (Col·lecció: *Punto y seguido*; 7).

Localització: [BP-Aladí](#), [BP-Argus](#)

CENTRE DE DOCUMENTACIÓ JUVENIL

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social i Família
Direcció General de Joventut
Servei de Documentació i Arxiu